

CERCETĂRI ETNO-SOCIOLOGICE ÎN ȚARA OLTULUI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ: DESPRE RELAȚII SOCIALE INTERSĂTEȘTI

CORNEL IRIMIE :

I. *PREAMBUL.* Se cunoaște faptul că Școala sociologică de la București, întemeiată și organizată de profesorul Dimitrie Gusti, de la a cărei naștere s-au împlinit în 1980 o sută de ani, fapt care a fost aniversat atât pe plan național, cât și internațional prin UNESCO, a desfășurat o largă activitate de cercetare monografică interdisciplinară nu numai la nivel de sate sau localități izolate, ci — cu timpul — și pe mari zone istorico-culturale.

O astfel de cercetare complexă, extinsă pe mai mulți ani, s-a efectuat în Țara Oltului sau Țara Făgărașului, cum i se mai spune.

Între problemele studiate în această zonă, conform concepției gustiene de cercetare a cadrelor sociale și a categoriilor de manifestări, se numără relațiile și procesele sociale, deci perspectiva dinamică a realității. Această temă a format, în final, obiectul unei teze de doctorat, susținut și promovat de subsemnatul cu calificativul „magna cum laude” în iunie 1948. Dealtfel acesta a fost, cum spunea profesorul D. Gusti ultimul său examen de doctorat, în timp ce Petre Andrei la Iași fusese, pe vremuri, primul doctorat în sociologie la profesorul D. Gusti. Pentru a evidenția caracterul interdisciplinar al cercetării, menționăm că din comisia de doctorat, în iunie 1948, au făcut parte : Iorgu Iordan, decan și președinte, D. Gusti și Const. C. Giurescu, referenți, Tudor Vianu și P. Cănel, membri.

Ceea ce merită să fie reținut, în primul rînd, este faptul că în cercetarea relațiilor sociale din Țara Oltului s-a pus accentul pe relațiile intercomunitare, intersătești în primul rînd, și anume cele cu caracter instituționalizat, obiectivat.

Pe de altă parte este de relevat faptul că au fost studiate toate categoriile de relații, punîndu-se un accent deosebit pe cele cu caracter economic, ca bază și mijloc de explicare și interpretare a diferitelor manifestări (ex. relațiile care se referă la stăpînirea și lucrul pămîntului și altor bunuri, cele privind industriile țărănești, apoi tîrgurile, cărăușiile etc.). Pe lângă acestea, au fost studiate relațiile matrimoniale (căsătoriile în alte sate), cele de ordin cultural (ex. sărbători comune intersătești) etc.

Cercetarea relațiilor sociale în acest sens și în această concepție este departe de a fi ceea ce se cheamă „relaționism” în sensul „relaționismului formal” pe care l-a criticat sever dar just, între alții, și P. A. Sorokin (cf. *Les théories sociologiques contemporaines*, Paris 1938). Este vorba, în lucrarea noastră de cercetarea directă a realității, căci : „Indivizii, cari formează o unitate socială, sunt legați între ei printr-o sumedenie de relații sociale, au conștiința participării lor la grup și, în sfârșit, dau naștere prin interacțiunea lor la o structură socială, la un principiu de organizare care capătă o existență obiectivă”. (D. Gusti : *Problema sociologiei — sistem și metodă* — Trei comunicări la Academia Română 1940, pag. 6).

Am ales din lucrarea de doctorat aflată în manuscris un capitol care privește o temă de interes interdisciplinar (istoric, sociologic și etnografic) privind așa-zisele „industrii țărănești” (morile, joagărele, pivele, uleinițele etc.), analizând felul în care aceste îndeletniciri specializate joacă un rol socio-economic în cadrul zonei, felul în care ele dau naștere la relații și contribuie, implicit, la nașterea și la structurarea unei unități sociale zonale.

Prezentăm, ca atare, acest capitol ca un document autentic cu date înregistrate la fața locului pentru o epocă și pentru condiții de viață socială specifice.

Pentru autenticitate, redăm întocmai capitolul respectiv, fiind vorba de un document inedit, care se tipărește deci pentru prima dată (el cuprinde paginile 97—117 din manuscrisul ce însumează 474 pagini, plus numeroase hărți și grafice).

În ceea ce privește informatorii-subiecți cercetați de noi, datele despre ei privsec, bineînțeles situația din 1938/39 (vîrsta, știința de carte).

II. INDUSTRIILE ȚĂRĂNEȘTI ȘI RELAȚIILE SOCIALE INTER-SĂTEȘTI

În cursul dezvoltării sale economice, în Țara Oltului au luat naștere o sumedenie de industrii (mori, joagăre, piuă, cazane de fiert rachiu, mașini de scărmanat lînă, uleinițe, mașini de treierat și stîni), răspîndite inegal în cuprinsul ținutului. Toate acestea prelucrează produsele țărănești, deservind — parțial sau total — trebuințele unui singur sat, sau ale mai multor sate, cum e cazul majorității lor. Acest fapt implică relații între satele Țării Oltului și unele speciale (ca joagărele, piuăle și vilto-rile), chiar relații cu sate de mai departe din afara Țării Oltului. Unele din ele lucrează tot timpul anului (morile), altele numai în zilele de primăvară, vară și toamnă (joagărele, în medie 200 zile pe an), piuăle mai puțin (50—60 zile anual).

În lucrarea lui Al. Bărbat : *Desvoltarea și structura economică a Țării Oltului* (Cluj, 1938, pag. 163), aflăm că în Țara Oltului există : 128 mori țărănești, 75 joagăre, 18 piue, 152 cazane de fiert rachiu, 23 mașini de scărmanat lînă, 109 uleinițe, 72 mașini de treierat și 69 stîni.

Industriile mai puternice sau mai speciale fac ca satul respectiv să devină un centru specializat, cunoscut și vizitat de sate de la zeci de kilometri. Altele dau naștere numai unor legături în vecinătatea imediată.

Sociologic privind faptele acestea, vom vedea că nu e vorba de simple relații economice — în speță industrială —, căci, spre deosebire de oraș, legăturile între sate sînt mai personale și mai strînse. De pildă a merge la moară în alt sat înseamnă a avea sau a-ți crea legături cu alți oameni de acolo, a-ți vizita rudele sau cunoscuții, a rămîne în gazdă la ei atunci cînd stai mai mult de o zi. Am dat doar acest exemplu, urmînd ca la fiecare în parte să dezvoltăm această temă, întrucît ceea ce este interesant pentru noi sînt tocmai relațiile ce se nasc din relația primară și apoi felul cum ele se manifestă.

Cercetarea relațiilor pe care aceste industrii țărănești le creează și le mențin nu s-a făcut încă în Țara Oltului, nici pentru fiecare sat în parte, precum nici pentru regiune în totalitate. În cele ce vom expune la acest capitol ne bazuim, de aceea, numai pe ancheta făcută de noi atît direct, cît și prin formularele trimise tuturor notarilor și la care, din 67 sate din Țara Oltului au răspuns un număr de 62, restul de 5 sate netrimîndu-ne răspunsul (anume : Sebeșul de Sus, Streza Cîrțișoara, Arpașul de Sus, Viștea de Sus, Drăguș).

În formularul pe care l-am trimis ceream să ni se arate :

- Unde merg oamenii din sat la tîrguri periodice (de vite etc.) ;
- Unde merg la tîrg săptămînal, la oraș ;
- Undem merg la : a. pive, b. vîltori, c. moară, d. joagăr etc.
- Dacă merg la lucru (săpat, cosit, seceriș etc.) în altă parte și unde anume ;
- Dacă vin din altă parte și de unde : a. lucrători sezonieri la muncile cîmpului sau b. muncitori calificați (zidari, tîmplari etc.) ;
- Gara la care merg oamenii din sat și prin ce sate trec, în drum spre gară ;
- Ce sate trec prin comună, spre : oraș, gară, pădure etc.

Ceream numai aceste date tocmai pentru a evita echivocurile și pentru a nu da prea mult de lucru notarilor.

Folosim datele primite și prelucrate de noi, încredințați fiind că dacă nu sînt complete, ele ne dau totuși o idee destul de clară asupra fenomenului de relație interesătesc și regional determinat de industriile țărănești locale. Acolo unde am fost în sate și de unde am cules și direct material în legătură cu această chestiune, l-am folosit și pe acesta.

1. În alte sate, la moară

La moară în alt sat se merge în mod normal și — obligatoriu — am spune, totdeauna cînd satul respectiv nu are moară. De pildă cei din Săsciori se duc în Săvăstreni la moară. Și „mai ducea și în Berivoi, da de obicei aci (adică în Săvăstreni n.n.) ne spune Motoc Alexandru, de 84 ani din Săsciori. Iar morarul din Săvăstreni, Aldea Victor, de 33 ani, știu-

tor de carte, declara că cei din Săsciori macină la el aproximativ 15 care de bucate într-o lună de vară și 20 care de bucate într-o lună de iarnă. Cele două sate sînt foarte apropiate și se cunosc toți oamenii, iar faptul că vin la moară aci naște alte relații, așa cum spune și Nicolae Micu, de 77 ani, știutor de carte, din Săvăstreni: „În Săsciori pe toți (oamenii n.n.) îi cunosc, că vin la moară. Pe Virgil, Iaru, Motoc, Ioje Motoc, Gheorghe I. Motoc... pe toți îi știu“.

Chiar sate care au moară, merg uneori în alte sate la măcinat. „Iarna la noi înghețată și ne ducem la Sebeș la moară, la Comșa“, zice Gheorghe Tîmpea, de 67 ani, știutor de carte, din Mărgineni.

Uneori locuitorii unui sat cu moară sînt nevoiți să meargă în alt sat și vara, din pricină că riul lor are prea puțină apă și nu poate mîna moara. Astfel Drăgușenii au riul mic, mai ales de cîțiva ani de cînd nu mai e alimentat de riul Sîmbetei, și vara, cînd e secetă, se duc la Sîmbăta de Sus și la cea de Jos. Comuna este de altfel în litigiu cu Sîmbăta de Sus. La Drăguș din această cauză morile nici nu pot face făină bună. Din altă parte, bine înțeles, că nu vin la Drăguș la moară.

Cei din Pojorta, deși au moară, se duc la Beclean, Voivodeni, Ileni și Făgăraș, ne informează chiar morarul din Pojorta, Costea Matei (de 29 ani, știe carte, are joagăr și e și tîmplar).

Motivul iată-l: „la moară ducm în alte părți, că au chetirii mai bune, prin Hîrseni și Ileni, am mai măcinat în oraș, înainte“. (Inf. Nicolae Nemeș, de 75 ani, știutor de carte, din Copăcel). Merg deci la mori mai bune, deși în sat la ei există trei mori. Matei Manesca, morar în Voivodeni Mari, de 32 ani și originar din Luța, ne spune că la ei la moară: „vin din Ludișor, Pojorta, Luța și Voivodeni Mici. La moară, trage și după moară, de cam după morar“. În Sebeș există trei mori și „vin de prin Bucium, Mărgineni, Copăcel — că e bine aranjată“, zice Grancea Matei, de 27 ani, știutor de carte.

Morile de apă din Țara Oltului erau vestite pînă departe în satele de pe Ardeal, de unde veneau, în deosebi toamna, oameni să-și macine bucatele. În Pojorta „venia de pe Ardeal, că n-o fost ieșit mori de foc. La moara Aldeștilor venia pînă din Zelișteat, Șulumberg, Circu, și era morar pricopsit“ ne spune Negrea Valeriu, de 50 ani, știutor de carte, din Pojorta.

Faptul este verificat și întemeiat, căci pe măsură ce se introduceau în Ardeal morile de foc, pe măsură ce mașinismul se dezvoltă, în aceeași măsură morile de apă nu mai aveau trecere și deci relațiile încetau sau se orientau în altă direcție.

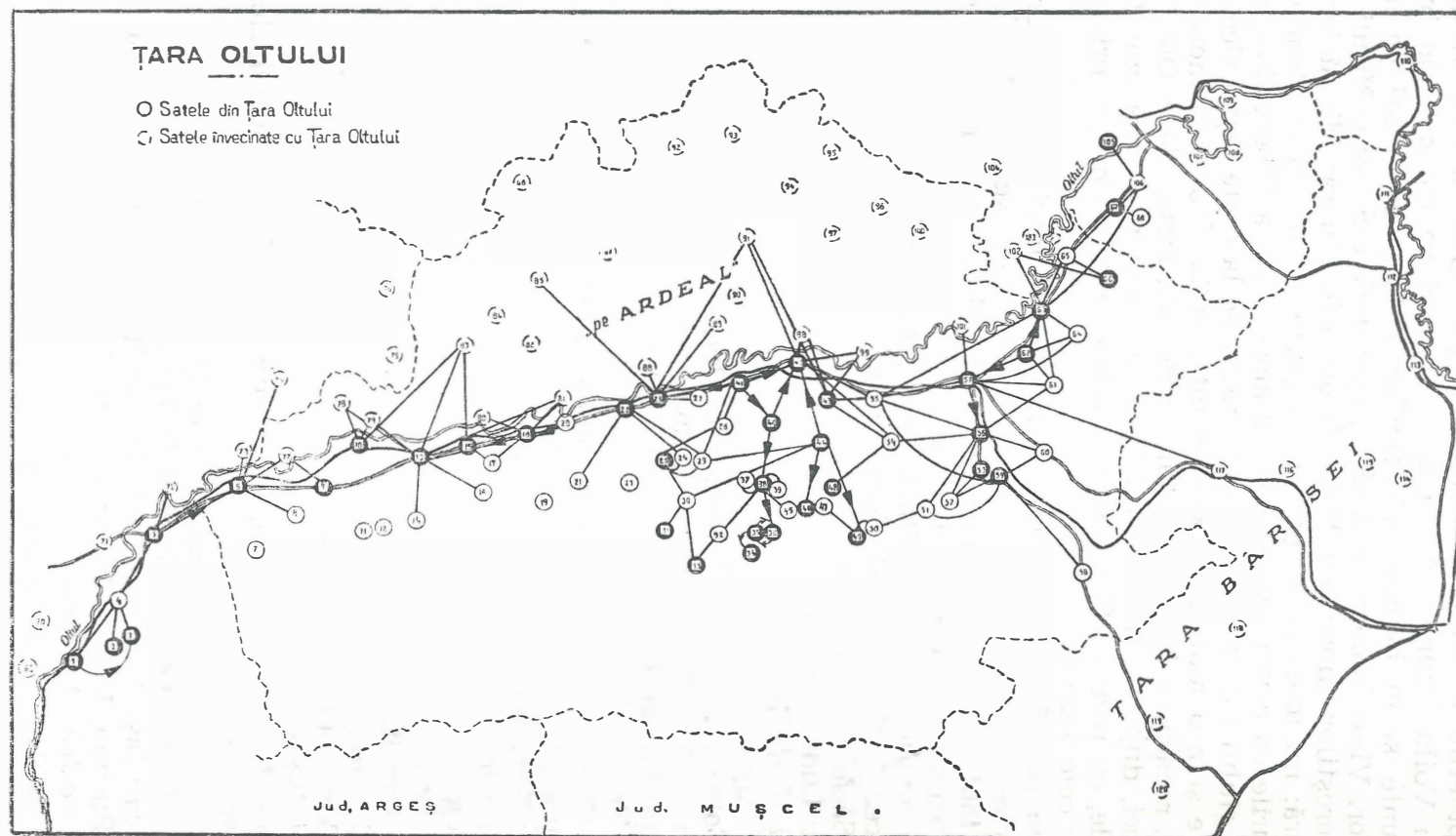
În general satele din șes și de pe Ardeal nu mai vin ca în trecut la cele de sub munte, la cele „de Sus“. Iată două mărturii în acest sens: „Mai demult veneau cei din Corbi la moara Păndreștilor (din Ucea de Sus“), ne spune Gheorghe Bărbat, de 71 ani, învățător pensionar din Ucea de Sus. La fel, în Arpașul de Sus: „Înainte veneau cei din Noul Român, Săsăuși, Somartin, la moara grofului“. (Inf. Gheorghe Dobrilă, de 40 ani, știutor de carte).

De fapt erau și mori mai multe în Țara Oltului. Pop Nicolae de 80 ani, din Voila, spune: „Avem aicia 11 mori pentru măcinat bucate, în spre munte și în hotaru Voivodenilor; o fost două mori pe hotaru Voivodenilor. Vine moara de la răzor, apoi unde era morar Niculici Ion, moara Gîboreștilor, moara lui Moian (acolo o fost morar Miș Maier, sași, era corcitură; nu mai sînt urmași mi se parte. Să țineau cu Rumîni, nu erau timpurile ca acum, cu așa politică mare), moara Gîboreștilor, moara de la podu riului (tot a Gîboreștilor), moara de la curte (așa-i zice, acolo o fost curte și n-o mai ținut-o nime) tot familia Gabor, cu moraru Ion Constantin, moara de la Biserică (din jos de sat), moara de la Olt“.

Dăm aci, după ancheta amintită, mersul la mori în alte sate. Datele sînt valabile, cu rezerva făcută mai înainte — întrucît nu am primit răspunsuri din cele 5 sate.

Indicăm în primul rînd satul cu moară sau mori și satele care vin aici să macine și în paranteze, satele ce merg la moară. Fără a fi complet, acest tablou indică totuși care sînt centrele unde se merge la moară și majoritatea satelor cari se duc acolo:

- *Arpașul de Jos*: Somartin, Olteț, Rucăr, Arpașul de Sus (duce secară), Ucea de Sus, Găinari, Noul Român
- *Avrig*: Săcădate, Racovița
- *Beclean*: Ludișor, Luța
- *Berivoii Mari*: Ileni
- *Breaza*: Pojorta, Netotu
- *Cîrța*: Somartin, Colun, Găinari, Noul Român
- *Comăna de Sus*: Ticușul Nou, Comăna de Jos
- *Cuciulata*: Lupșa, Fîntîna, Comăna de Jos
- *Dejani*: Telechi Recea, Netoiu
- *Făgăraș*: Toderița, Mîndra, Șona, Galați, Beclean, Șoarș, Calbor, Boholț, Hurez, Ileni
- *Hîrseni*: Toderița
- *Hurez*: Beclean
- *Ileni*: Pojorta, Ludișor
- *Lisa*: Pojorta
- *Ohaba*: Șercăița
- *Olteț*: Gherdeal, Rucăr
- *Părău*: Veneția de Sus, Grid
- *Porcești*: Racovița
- *Porumbacul de Jos*: Fofeldea, Gîlimboaca, Colu, Sărata, Scorei, Hosman, Avrig
- *Rușor*: Toderița, Mîndra, Șona, Galați, Șoarș
- *Șimbăta de Jos*: Voivodenii Mici, Drăguș, Ludișor
- *Săvăstreni*: Iași, Săsciori, Vaida Recea, Hurez, Netotu, Berivoi
- *Sebeș*: Bucium, Ileni, Mărgineni, Copăcel
- *Sebeșul de Jos*: Racovița
- *Sebeșul de Sus*: Racovița, Porcești
- *Scorei*: Colun

Harta mersului la moară în alt sat, în cuprinsul Țării Oltului.

- *Șercaia*: Hălmeag, Vlădeni, Veneția de Sus, Părău, Grid, Mîndra
- *Șinca Veche*: Șinca Nouă, Șercăița, Perșani, Mîndra, Bucium
- *Telechi Recea*: Vaida Recea
- *Ucea de Jos*: Corbi, Somartin
- *Ungra*: Fîntîna
- *Vad*: Șercaia, Șercăița, Perșani, Grid, Toderița, Mîndra, Bucium
- *Vaida Recea*: Telechi Recea
- *Veneția de Jos*: Fîntîna, Ticușul Nou, Veneția de Sus, Părău, Grid, Mîndra, Comăna de Jos
- *Viștea de Jos*: Olteț, Rucăr, Corbi, Feldioara
- *Voila*: Beclean, Toarcă, Șoarș, Calbor, Cincșor, Rodbav, Dridif
- *Voivodenii Mari*: Pojorta, Voivodenii Mici, Ludișor, Luța

În timp ce în Țara Oltului vedem o rețea deasă de relații născute din mersul la moară în alt sat, în care se cuprind și satele ardelenice ce vin aici, pe Ardeal cei din Țara Oltului se duc foarte rar la moară.

Din materialul anchetei noastre, numai următoarele localități au declarat că merg pe Ardeal la moară: *Veneția de Sus* merge la Crihalma și Hălmeag, *Comăna de Jos* merge la Crihalma, *Părăul* merge la Hălmeag, *Șercaia* merge la Hălmeag, *Perșanii* merg la Hălmeag, *Toderița* merge la Șona, *Mîndra* tot la Șona și *Porcești* la Tălmăciu.

2. Ce sate vin la joagăre

Cele 75 de joagăre țărănești din Țara Oltului, așezate și mîinate de apa rîurilor ce vin din Munții Făgărașului, lucrează de sute de ani desigur nu numai pentru nevoile satelor din această regiune.

Nu toate comunele de aici au însă joagăre, îndeletnicirea păduritului și lemnăritului fiind proprie unor sate de sub munte, care aprovizionează cu lemne și scînduri și pe celelalte din Țara Oltului, precum și pe cele de pe Ardeal. Satele care nu au joagăre merg și își taie lemnele în cele înzestrate cu joagăr. De fapt în majoritatea cazurilor joagărele sînt în afara vetrei satului, pe hotar, către pădure. Spre deosebire deci de moară, relațiile ce se pot naște aici sînt mai restrînse.

Dăm și aici satele cu joagăre, la care vin să-și taie lemnele satele din Țara Oltului și de pe Ardeal.

- *Arpașul de Sus*: Somartin, Corbi, Ucea de Jos, Bruiu, Găinari, Viștea de Jos, Cîrța, Olteț, Feldioara, Săsăuși
- *Avrig*: Bradu, Săcădate, Racovița
- *Beclean*: Felmer, Dridif, Șona, Mîndra
- *Berivoii Mari*: Beclean, Ileni, Copăcel, Hurez, Rîușor
- *Berivoii Mici*: Beclean
- *Breaza*: Netotu, Lisa
- *Bucium*: Șercăița, Șinca Nouă
- *Cîrța*: Colun, Găinari
- *Comăna de Sus*: Comăna de Jos, Lupșa, Veneția de Sus, Veneția de Jos

- *Copăcel*: Hîrseni, Sebeș, Berivoi, Săsciori, Săvăstreni, Ileni, Iași, Mărgineni
- *Făgăraș*: Galați, Șona
- *Hîrseni*: Ileni, Rîușor, Sebeș
- *Mîndra*: Șona, Grid
- *Ohaba*: Șinca Veche, Veneția de Jos, Veneția de Sus, Șinca Nouă, Șercăița, Hălmeag, Perșani, Grid
- *Oprea Cîrțișoara*: Colun, Scorei
- *Pojorta*: Lisa, Ludișor
- *Porumbacul de Jos*: Sărata
- *Săvăstreni*: Săsciori, Iași, Recea, Hurez, Luța
- *Simbăta de Jos*: Calbor
- *Simbăta de Sus*: Lisa
- *Sebeș*: Ileni, Mîndra, Șercăița, Veneția de Jos, Mărgineni, Hîrseni
- *Sebeșul de Sus*: Racovița
- *Șercaia*: Hălmeag, Perșani
- *Șinca Veche*: Șinca Nouă
- *Streza Cîrțișoara*: Colun, Scorei
- *Telechi Recea*: Beclean, Iași, Netotu
- *Ucea de Sus*: Corbi, Ucea de Jos
- *Vad*: Șercaia, Grid
- *Viștea de Jos*: Olteț, Rucăr
- *Viștea de Jos*: Olteț, Rucăr
- *Viștea de Sus*: Corbi, Ucea de Jos
- *Voila*: Șoarș, Calbor, Beclean, Cincșor, Rodbav, Simbăta de Sus
- *Voivodenii Mari*: Pojorta, Beclean, Voivodenii Mici
- *Voivodenii Mici*: Dridif, Lisa

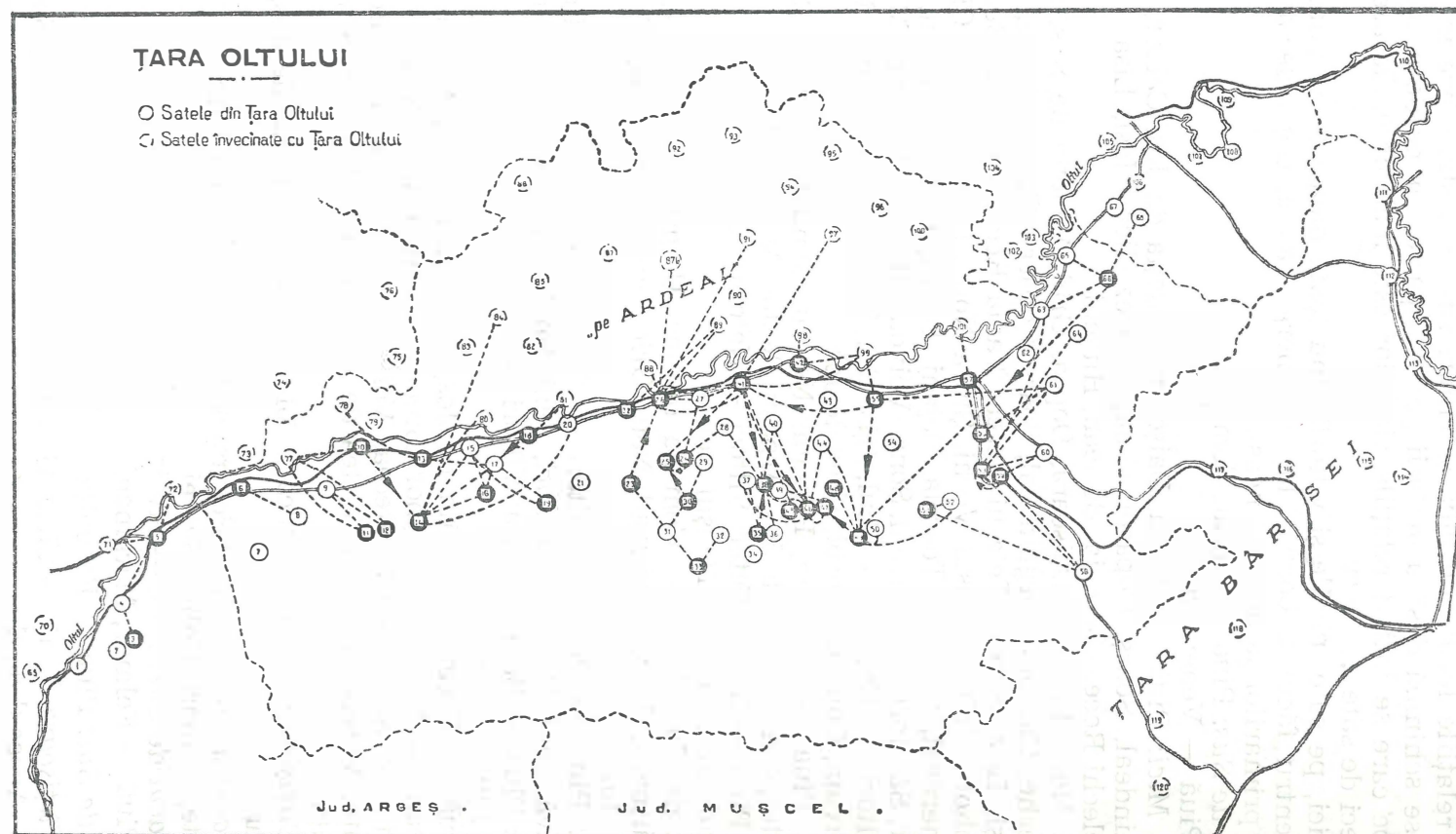
Foarte rare sînt cazurile în care sate din Țara Oltului merg pe Ardeal, la joagăr. E vorba în aceste cazuri de sate din marginea ei, ce gravitează și în ceea ce privește alte probleme uneori în afară. Astfel: Racovița merge la Tălmăciu, Cuciulata la Homorod și Șinca Nouă la Tohanul Vechiu.

3, Unde merg satele la piuă și vîltori

Pentru Țara Oltului, spre deosebire de Ardealul de peste Olt, este specifică industria piuălor și vîltorilor, industrie condiționată de existența unor rîuri repezi și mici.

Piuăle și vîltorile din Țara Oltului lucrează pentru zeci de sate, așezate chiar la mari distanțe de regiunea de care ne ocupăm. Piuarii pleacă cu căruțele prin aceste sate, în care strîng săricile, stofa din care fac pănură și boboauă. Demnă de relevat este încrederea de care se bucură piuarii în aceste sate. Ei răspund de zeci de ani cu aceeași cinste și grijă de materialele ce le primesc, le prelucurează și le duc tot ei înapoi cu căruțele. În satele în care adună obiecte, ei au „gazde” la care trag și

Harta mersului la joagăr în satele Țării Oltului, după materialul prezentat mai înainte.

unde adună oamenii săricile ce le dau piuarilor. Spre deosebire de mori și joagăre, relațiile legate de piuă și viltori sînt mai statornice în timp, piuarii nu se schimbă des ca morarii pe de o parte, iar pe de altă parte suprafața pe care se întind relațiile piuarilor este mai mare, fiecare primind din zeci de sate de lucru.

Dăm aici, pe sate, piuăle și viltorii (nu toate piuăle au și viltori — instalații pentru făcut boboaună), la care merge satele, după declarațiile notarilor și primarilor la anchetă noastră.

— *Arpașul de Sus*: Piuă — Rucăr, Somartin

— *Avrig*: Piuă — Veneția de Jos

— *Berivooi Mici*: Piuă — Dopca, Dăișoara, Veneția de Jos, Calbor, Merghindeal, Șoarș, Copăcel, Galați, Hurez, Ileni, Iași, Lisa, Sebeș, Telechi Recea, Șercaia, Beclean, Hîrseni

— *Berivooi Mari*: Piuă — Dăișoara, Dopca, Grid, Veneția de Sus, Șinca Veche, Calbor, Merghindeal, Șoarș, Copăcel, Galați, Hurez, Ileni, Iași, Lisa, Sebeș, Telechi Recea, Vaida Recea, Șercaia, Beclean, Boholț, Voila, Ticușul Vechi, Șinca Nouă, Luța, Cincșor, Cincul, Gherdeal, Seliștat, Toarcia, Dejani, Dridif, Hîrseni, Netotu, Rîușor, Săsciori, Săvăstreni, Șona, Voivodenii Mici, Bucium, Mîndra Viltori — Cincșor, Cincul, Săsciori, Șona, Mîndra, Șinca Nouă, Șercaia, Copăcel, Corbi, Ucea de Jos

— *Berivoi*: Piuă — Șercăția, Perșani, Netotu, Sîmbăta de Sus, Rucăr, Olteț, Corbi, Ucea de Jos, Arpașul de Jos, Mărgineni

— *Breaza*: Piuă — Rucăr, Olteț; Viltori — Netotu

— *Comăna de Jos*: Piuă — Ticușul Nou

— *Comăna de Sus*: Piuă — Comăna de Jos, Ungra, Cuciulata, Lupșa, Dăișoara, Dopca, Ticușul Nou, Grid, Veneția de Sus, Veneția de Jos

— *Copăcel*: Piuă — Perșani; Viltori — Sebeș, Iași, Mărgineni, Hîrseni, Săvăstreni, Berivoi, Săsciori, Ileni, Hoghiz, Cuciulata, Comăna

— *Făgăraș*: Piuă — Boholț, Voila; Viltori — Boholț

— *Hîrseni*: Piuă — Vad

— *Lisa*: Piuă — Breaza, Sîmbăta de Jos, Sîmbăta de Sus, Netotu, Beclean; — Viltori — Calbor, Breaza, Dridif, Hurez, Netotu, Sîmbăta de Sus, Telechi Recea, Voila, Vaida Recea, Iași, Boholț, Luța, Voivodenii Mici, Viștea de Sus, Pojorta, Ludișor, Săsciori, Luța

— *Oprea Cîrțișoara*: Piuă — Rucăr, Colun, Scorei, Arpașul de Jos, Somartin

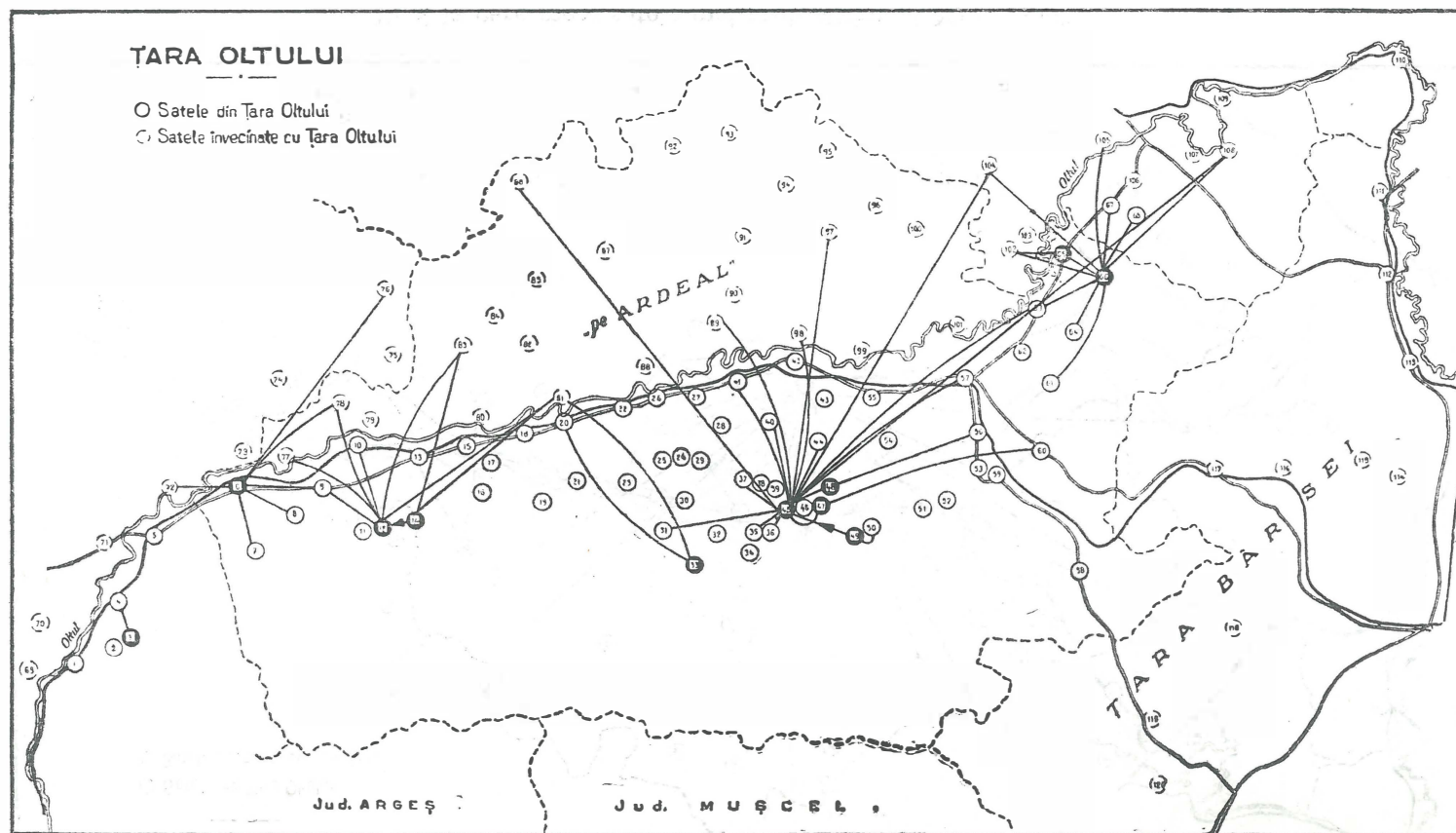
— *Porumbacul de Jos*: Piuă — Porumbacul de Sus, Sărata, Chirpăr, Săcădate, Găinari, Colun, Scorei

— *Porumbacul de Sus*: Piuă — Avrig

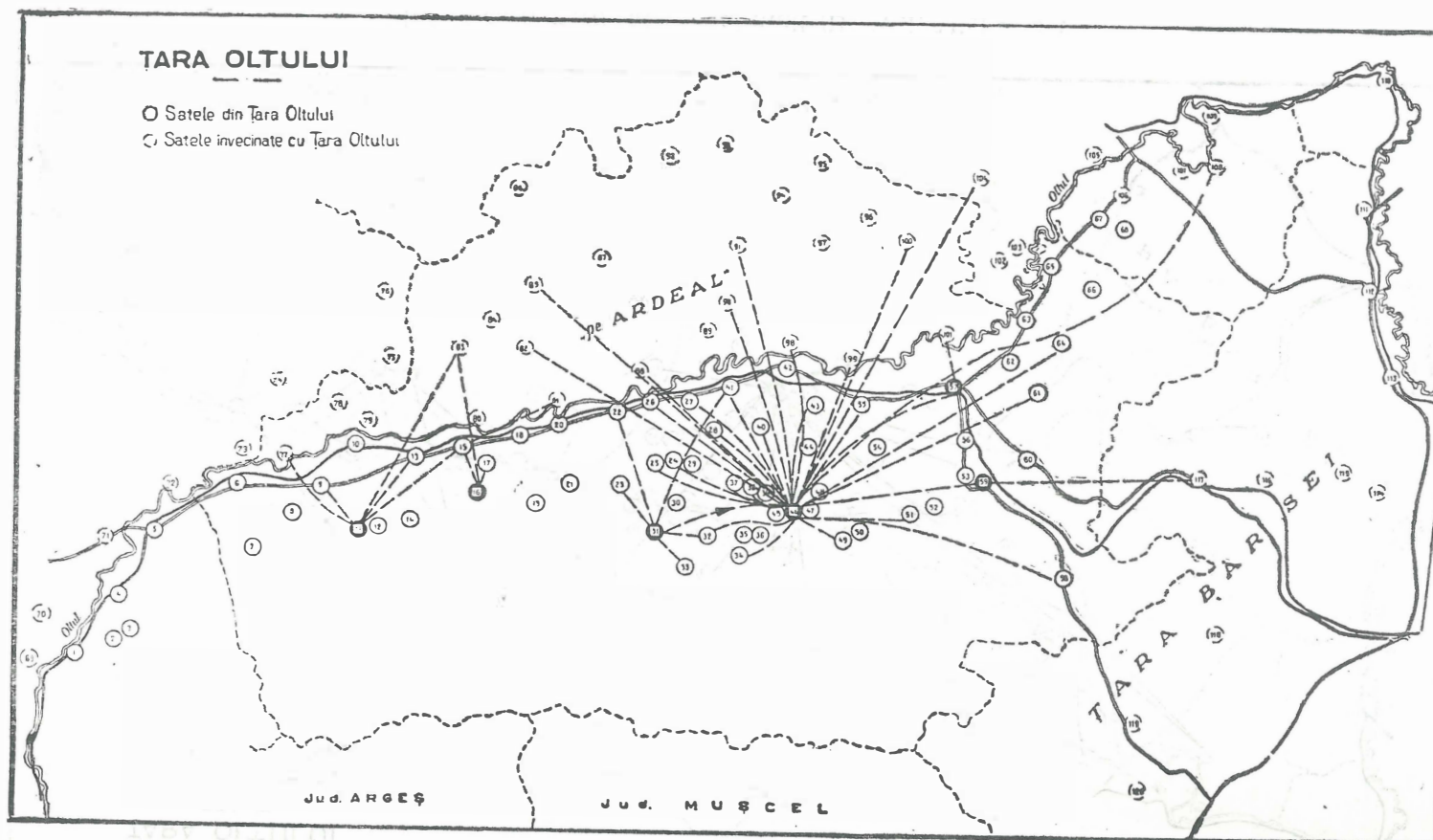
— *Sebeș*: Piuă — Felmer, Mărgineni

— *Sebeșul de Sus*: Piuă — Racovița

— *Streza Cîrțișoara*: Piuă — Cîrța, Găinari, Rucăr, Colun, Scorei, Somartin, Arpașul de Sus

Piuă la care merg satele mai mult (Berivoii Mici — 45).

Piua la care merg satele mai mult (Berivoii Mari — 46).

- *Șercaia*: Piuă — Hălmeag
- *Șinca Veche*: Piuă — Vlădeni
- *Ucea de Sus*: Piuă — Corbi, Ucea de Jos, Somartin; Viltori — Corbi, Ucea de Jos, Arpașul de Jos, Cîrțișoara, Dridif, Viștea de Sus, Scorei, Somartin, Bruiu, Arpașul de Sus

Precum vedem, nu toate piuăle sînt la fel de căutate. Cele mai vestite și mai cercetate sînt piuăle de la Berivoi, Porumbacul de Jos (care are și viltori) și viltorile de la Copăcel, Lisa (care are și piuă) și Streza Cîrțișoara (care are și piuă); în special sînt căutate piuăle din Berivoi și viltorile din Lisa. Iată ce ne spune despre piuăle din satul său, Porumbacul de Jos, Urlea Gavrilă de 62 ani, știutor de carte: „În sat sînt 5 chiuă, înainte o fost 6; una o risipit-o, că era tocma cătră Porumbacu de Sus. Viltori sînt 2 (Dumitru Poșa și la Marinescu, o fost învățător, e băștinaș) că familii Marinescu o fost mai multe, iacă să părăsăsc și elea; o fost unu învățător, unu notar, o fost v-o patru familii“. La chiuă în sat vin: de pe Ardeal încolo, Alțina, Vecerd, Fofeldea, Hosman, Avrig, Colun, Glimboaca, Săcădate, Găinari, Cîrța“.

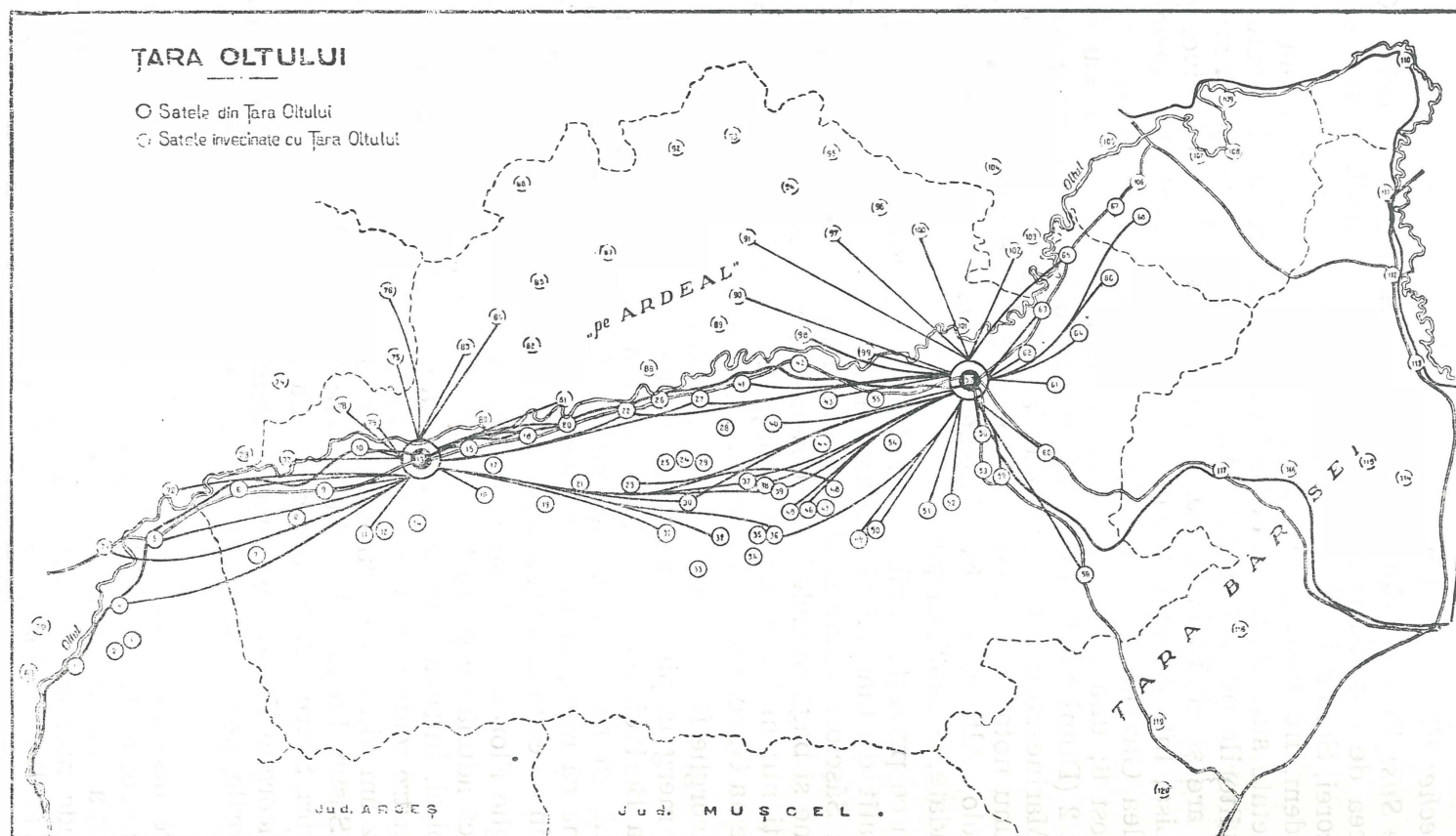
În ceea ce privește piuăle de la Berivoi și viltorile de la Lisa, notorietatea e atît de mare, încît informatorul nostru, Motoc Alexandru de 84 ani, din Săsciori, spunea: „Chiuă numa în Berivoi sînt, ii lîngă apă, are 2 ciocane și bagă hainele și le chisează. La vîltoare la Lisa (merg n.n.), în alte părți nu; mai era una la Sebăș, da s-o strîcat, o murit ăla care făcea, îl chema Gheorghe — da nu mai știu cum“.

Iar Gheorghe D. Neagoe, de 60 ani, „boier“ din Viștea de Jos, declară că Viștenii merg la piuă la Berivoi: „Sînt și în Ucea de Sus, dar îi mai pricepuți la Berivoi. Am avut înainte vreme și noi, la Vidu, toamna în capu satului, că nici acuma nu-i strîcat jalipu ăla, postaghia aia“. La viltori spune că merg la Ucea de Sus și la Lisa. Iar piuarii „Berivoienii și Lisenii vin cu căruța, au gazda la Irimie Borza“.

Gheorghe Florea, de 76 ani, care are piuă și vîltoare în Ucea de Sus, ne spunea că adună de pe Ardeal în Dridif săricile din mai multe sate și le duce apoi el. Întrebat care sate aduc la el, răspunde: „Apoi din împrejurimea noastră toate vin. Ai noștri să duc pînă la Dridif (după sărici n.n.) — numa az am vînt. În Dridif avem un cunoscut, unde trag, știu oamenii, la Ion Sasu“. La piuă lui vin în deosebi oameni din Arpaș, Ucea de Jos, Cîrțișoara, Scorei, Viștea de Jos, Somartin, Bruiu.

Tot Gheorghe Florea ne spune: „Înainte aduciam lesele de mărăcini, pentru viltorile, pentru sarică, de la Zărnești. Nu era scump, cîte 10 zloți una“.

Se pare însă că și aici, ca și în cazul morilor de apă, ne aflăm în fața unui proces de transformare. Acolo schimbarea relațiilor era în funcție de apariția morilor de foc, aici de apariția postavului de fabrică. „În tot anu scade numărul de sarici din cauză că nu pria umblă cu sarici, umblă mai mult cu cojoace“, afirmă Tunsoiu Vasile, de 27 ani, care lucrează la vîltoarea și la joagărul de sub pădure din hotarul Copăcelului.

Țiguri de vite din Țara Oltului: Arpașul de Jos (13), Șercaia (57).
Țiguri de vite din Țara Oltului: Avrig (5), Vaida Recea (36).

La piuă și vîltori în alte sate decît cele din Țara Oltului satele dintre munte și Olt, nu merg decît cele din marginea de est și vest, ca și în cazul joagărelor. Iată-le: la piuă în Bran merge Șinca Nouă și Șinca Veche; la Cisnădie merge Porcești; la Rîușor merge Șinca Veche; la Sadu merge Racovița; la Satulung merge Șinca Nouă și Perșanii; la Șapte sate merge Șercăița; la Tâlmăciu merge Porumbacul de Jos, Porcești și Veneția de Jos.

4. Alte industrii sătești

Alte industrii sătești care să prezinte importanță pentru viața de relații în cadrul regiunii, în așa măsură ca morile, joagărele și piuăle, în Țara Oltului, nu există. Trebuie să amintim, totuși, cazanele de fiert rachi, mașinile de scărmanat lînă (daracele), teascurile de ulei și mașinile de treierat. Toate acestea au un sezon scurt, în funcție de recolta agricolă a produsului de care depinde industria.

Astfel, rachiul se fierbe toamna, iarna și primăvara. Se face din tot felul de poame, dar se face — în cantități mari chiar — și din grîne (din secară îndeosebi), clandestin, la Voivodenii Mici. Satul acesta e vestit pînă în Valea Hîrtibaciului, pe Tîrnave, de unde vin oameni cu bucate și fac spirt, la negru. Specialitatea aparține întregului sat și e de notorietate publică, iar pentru apărare contra fiscului s-au organizat în mod special.

Mașinile de stors uleiul au un sezon scurt, în funcție de producția de bostani. În Țara Oltului se produc anual aproximativ 60—70.000 litri ulei, ce se consumă în întregime în regiune. Sate mai însemnate în ceea ce privește fabricarea uleiului și la care se duc celelalte (după datele culese de noi) sînt: Cîrțișoara, Netotu, Săvăstreni, Voivodenii Mici, Ucea de Sus, Drăguș și, pe Ardeal, Cincul.

Cele 72 de mașini de treierat din regiunea lucrează în toate satele, începînd de la 15 iulie pînă la finele lunii septembrie. Nu toate satele au însă mașini de treierat. De pildă Cornebie aduceau mașini de treierat din Ucea de Jos și din Viștea de Jos; Luțenii din Ludișor; Voivodenii Mici din Voivodenii Mari, Pojorta din Beclean; Sosciorii din Hurez, Dejani, Berivoi, Săvăstreni și Galați; Mărginenii din Hîrseni, Sebeș și din Tode-rița. În general am constatat că satele mai mici aduc mașini din cele mai mari și dinspre șes, care sînt mai specializate în cultura pămîntului, avînd un caracter mai pronunțat agrar. În acele sate oamenii s-au întovărășit în cooperative, cumpărîndu-și mașini, cu care — după ce îmblătesc la ei în sat — pleacă și în alte sate, spre munte, unde nu există mașini și unde grînele se coc ceva mai tîrziu.

Sezonul de lucru al mașinilor de scărmanat lînă este între 15 iulie și 15 noiembrie. Numărul mic de mașini de dărăcit și capacitatea lor redusă (unele fiind mîinate cu mîna, altele cu apă și numai puține cu motoare cu

benzină) nu satisface nevoile regiunii, de aceea oamenii din Țara Oltului merg spre Brașov, spre Sibiu, la Cîsnădie, sau „pe Ardeal“ la Rupea, Cîncul și Hălmeag. În Țara Oltului, ei merg la Sîmbăta de Jos și Sîmbăta de Sus, Săvăstreni și Lisa.

III. CÎTEVA CONCLUZII

Publicarea acestui studiu după mai bine de patruzeci de ani de la cercetările efectuate în cadrul monografiei despre Țara Oltului are, desigur, o importanță documentară, dar constituie — în același timp — o posibilitate pentru comparații utile în perspectiva transformărilor în timp.

Schimbările structurale petrecute în perioada postbelică, ca urmare a dezvoltării economice, a creării unor puternice centre industriale (la Făgăraș, Orașul Victoria, Mîrșa, Avrig, Cîrța etc.), a mutațiilor în structura ocupațională a populației nu pot fi evaluate decît în comparație cu situațiile consemnate prin vechile cercetări monografice (la început, așa cum se cunoaște prin vechile cercetări monografice (la început, așa cum se cunoaște, în satul Drăguș, apoi în întreaga Țară a Oltului) și publicate doar parțial în revista „Sociologie românească“, în „Arhiva pentru știința socială“ sau în cîteva volume din seria specială preliminară în acest sens.

Bineînțeles că viața satelor a luat — în ultimii ani — cu totul altă înfățișare, prin apropierea satului de oraș, prin transformările survenite în primul rînd în cultura materială (modernizarea așezărilor, schimbarea arhitecturii, a portului popular etc.), ca și în cultura socială și cea spirituală, care persistă însă într-o mai mare măsură (ex. în unele obiceiuri cum ar fi cele ale cetelor de feciori de la sărbătorile de iarnă), dînd o notă specifică stilului local.

În ceea ce privește tema tratată în studiul nostru despre industriile populare tradiționale, despre instalațiile tehnice, îndeosebi cele acționate de apă, ele au fost părăsite aproape în totalitate, tocmai ca urmare a schimbărilor în modul de viață, a modernizării rapide. Studiile care s-au făcut la nivel local, zonal sau național au surprins cu 20—25 de ani în urmă începutul acestui proces, prin consemnarea situației, în comparație cu restul țării (ex. C. Irimie, Anchetă statistică în legătură cu rețeaua de instalații tehnice populare acționate de apă pe teritoriul României, vechimea, tipologia, răspîndirea și frecvența lor, în vol. „Cibinium“ 1967—68, Sibiu, p. 413—487). La fel, în ceea ce privește studiul tematic al portului popular publicat în trei volume ce prezintă acest capitol al etnografiei și artei populare pe cele trei subzone al Țării Oltului (C. Irimie, Portul din Țara Oltului — zona Făgăraș, București 1956, C. Irimie, Portul popular din Țara Oltului — zona Avrig, București, 1957, C. Irimie, Portul popular din zona Perșanilor, București, 1958). De o importanță deosebită este volumul „Forme străvechi de cultură poporană românească. Studiu de paleoetnografie a cetelor de feciori din Țara Oltului, de Traian Herseni, editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, precum și alte lu-

crări în manuscris, inițiate în cadrul cercetărilor monografice ale Școlii sociologice de la București. Pornind de la aceste premise, în prezent se desfășoară, în cadrul planului național unic de cercetare științifică, studii monografice complexe, în colaborare, de către specialiștii Muzeului Brukenthal Sibiu, Muzeului județean Brașov și Muzeului de la Făgăraș, cercetări care urmăresc să surprindă tocmai mutațiile survenite și direcțiile dezvoltării vieții, a diferitelor manifestări de cultură materială, socială și spirituală în această veche vatră locuită neîntrerupt de poporul român, așa cum o atestă aceste cercetări.

*SATELE ȚĂRII OLTULUI ȘI CELE ÎNVECINATE CU EA, ÎN ORDINEA
NUMEROTĂRII PE HARTĂ*

1. Turnu Roșu	43. Riușor	80. Feldioara
2. Sebeșul de Jos	44. Ileni	81. Rucăr
3. Sebeșul de Sus	45. Berivoii Mici	82. Gherdeal
4. Racovița	46. Berivoii Mari	83. Somartin
5. Avrig	47. Copăcel	84. Bruiu
6. Porumbacul de Jos	48. Hîrseni	85. Toarcla
7. Porumbacul de Sus	49. Sebeș	86. Merghideal
8. Sărata	50. Mărgineni	87. Cîncul
9. Scorei	51. Bucium	88. Cîncșor
10. Cîrța	52. Șercăița	89. Calbor
11. Oprea-Cîrțișoara	53. Ohaba	90. Boholț
12. Streza-Cîrțișoara	54. Toderița	91. Șoars
13. Arpașul de Jos	55. Mîndra	92. Selișteat
14. Arpașul de Sus	56. Vad	93. Bărcuț
15. Ucea de Jos	57. Șercaia	94. Văleni
17. Corbide	58. Șinca Nouă	95. Lovnic
18. Viștea de Jos	59. Șinca Veche	96. Cobor
19. Viștea de Sus	60. Perșani	97. Felmer
20. Olteț	61. Grid	98. Galați
21. Drăguș	62. Părau	99. Șona
22. Simbăta de Jos	63. Veneția de Jos	100. Ticușul Vechi
23. Simbăta de Sus	64. Veneția de Sus	101. Hălmeag
24. Voivodenii Mici	65. Comăna de Jos	102. Ticușul Nou
25. Voivodenii Mari	66. Comăna de Sus	103. Crihalma
26. Voila	67. Cuciulata	104. Dăișoara
27. Dridif	68. Lupșa	105. Ungra
28. Luța		106. Fîntina
29. Ludișor	Sate învecinate cu Țara	107. Bogata Olteană
30. Pojorta	Oltului	108. Dopca
31. Lisa		109. Mateiaș
32. Netotu	69. Boița	110. Agoștin
33. Breaza	70. Tălmăciu	111. Apața
34. Dejani	71. Bradu	112. Măieruș
35. Telechi Recea	72. Săcădate	113. Rotbav
36. Vaida Recea	73. Glimboaca	114. Hălchiu
37. Iași	74. Fofeldea	115. Satu Nou
38. Săvăstreni	75. Săsăuș	116. Poenița
39. Săsciori	76. Vurpăr	117. Vlădeni
40. Hurez	77. Colun	118. Holbav
41. Beclean	78. Găinari	119. Poiana Mărului
42. Făgăraș	79. Noul Român	120. Zărnești

